

tázza a válság és a belőle való szabadulás feltételeit". A könyvben foglalt elmé-
kedéseket a bevezető cikkben foglalt helyzetkép kapcsolja egységessé.

Ez a helyzetkép azoknak az okoknak feltárása, amelyek folytán Bergson élet-
filozófiájából eredetten „korunk embere folytonos nyugtalanságában... a csőd felé
halad”, s amelyeknek következménye az lett, hogy „megingott az értékek világa,
a nevelői magatartás eddigi alapja és kicsúszott a nevelő kezéből az ifjúság”.

Minden, művelődéspolitikánk és nevelésügyünk jövőndő alakulásán, célkitűzé-
sén, elméleti alapjain és gyakorlati lehetőségein töprengő pedagógus feszült érdek-
lődéssel veszi kezébe Kiss Árpád könyvét, abban a reményben, hogy benne meg-
nyugtató feleletet vagy legalább is irányítást kap arra nézve, hogyan meneküljünk
abból a világnézeti és művelődésfilozófiai zürzavarból, amelyet a szerzővel teljes
egyértésben a közelmúlt filozófiai és nevelésügyi mozgalmában meg kell állapít-
tanunk.

A könyv a szerző eltervezése szerint az ifjúság kérdésének, a személyiség és
a közösség viszonyának, továbbá a szabadság problémájának vizsgálata, végezetül
pedig a nevelés és neveléstudomány egymásrautaltságának megállapítása során igen
szemléletes képet fest mind a nevelői gondolkodás, mind pedig a nevelési gyakor-
lat legtöbb esetben nyugtalanítóan iránytvesztett sokféle tájékozottságáról. Eligazodást keres a szerinte egyetlen forrásból eredő, az életfilozófia hatásaként jelent-
kező új nevelésügyi irányokban; s abban a legtöbbször parttalan áradásban, amely-
ben felsorakoztatja előttünk elméleti megfontolásaink és gyakorlati szándékaink
megtörpanásának mindenütt tapasztalható jelenségeit, a jövő felé irányuló nevelői
akarat végső értelmét keresi.

Meg kell azonban állapítanunk, hogy talán éppen azért, mert szerzőnk meg-
ismeréseit a könyv megírása idején — mint az az Előszó bevezető soraiból kiderül —
érzelmileg sötétre színezte és a jövő felé lendülő akaratát megbénította
egyéni életének és nemzeti közösségünknek sorsa, problémáinkban végső, határo-
zottabban megfogalmazott eligazodást nem kapunk a könyvből.

Nemcsak minden vonatkozásában gondolatokat ébresztő, hanem egyúttal nyugt-
alanító és kétségeinket nem minden esetben feloldó elmélkedései csupán az ifjú-
ság és a felnőttek egymáshoz való viszonyának problematikáját állítják kellő hatá-
rozottsággal elélni. Eppen ott azonban, ahol minden elméleti és gyakorlati kétséget
megszüntetni képes alapvető fogalmakat, a nevelői eszményt, a „nemesedő ember“-t,
a személyiség formai és tartalmi jegyeit (emberség, változás, nyitottság és nem
utolsó sorban szabadság), az egyén és közösség viszonyát, a nevelési gyakorlat és
a neveléstudomány kapcsolatát veszi sorra, nem vezet el bennünket mind elméleti
gondolkodásunkat, mind pedig gyakorlati szándékainkat megtermékenyítő végső
állásfoglalásokhoz.

Nekünk, nevelőknek pedig, akiknek most az a feladat jutott osztályrészül, hogy
vele együtt segítségük kialakítani a felnővekké nemzedékben az „új humanizmus“-t
s általa „a mainál alkalmasabb embertípus“-t, elsősorban éppen a felsorolt fogal-
makat teljes mértékben megvilágító tájékoztatásra lett volna szükségünk. E nélkül
nem indulhatunk el az emberi felszabadulás útja egyengetésének munkájában.
tb.

MAGYARSÁGTUDOMÁNY ÉS NEMZETNEVELÉS. Szerk. Kiss Árpád és Kovács
Máté. Debrecen, 1944. Debreceni Könyvek kiadása. 223 l.

Magyarságtudomány és nemzetnevelés. A két fogalom akkor forrott szorosán
össze, amikor a külső szellemi és politikai hatás talán legégetőbben jelentkezett tör-
ténelmünkben, de ez a láng nem perzselte fel a magyarságot, hanem acéllá hevít-
tette, s ezen izzás tüzeiben az akkor született magyarságtudomány is nemzetnevelési
alappá keményedett.

A nemrég kifejlődött és önállóságáért még ma is harcoló magyarságtudományt
így hozta létre a szükség. Eredeti jellegében negatívumként jelentkezett: a nem-
akarás, az idegen ellen való küzdés indította, az elnyomás érlelte. S amikor a szo-
rító bilincset — ha nem is mi magunkról —, de letörlik rólunk, az ellenkezésből
pozitív nemzetpolitikai program válik.

A pedagógiának azon tételén alapul az elgondolás, hogy a nevelés célja az
egyént nem egy bizonyos, előre kirajzolt mintaképhez hozzáidomítani, hanem saját
adottságait megfigyelni és a helyes irányban kifejleszteni. A nemzetre átvive ezt,
az első probléma ott merül fel, hogy ekkora közösségnek melyik az az egyede, rétege,

csoportja, amelynek megfigyelésével az egésznek jellemző képét kaphatjuk; vagy, ha a kollektívumot figyeljük meg, hol ragadhatók meg azok a vonások, amelyek a nemzet megnyugtató összképét eredményezik. A kérdést három oldalról közelíthetjük meg: szintetikusán az egyedi tulajdonságtípusok gyakorisági statisztikájának vallomásából; analitikusan a sors (történelem) megfajlásából; s végül analitico-szintetikus úton a nép által alkotott kultúra egyes vonásainak kiértékelésével s ezek összegezésével. A három lehetőség nem jelent alternatívát, hanem együtt adja a megoldást: a differenciális pszichológia, a nemzetkarakterológia és a magyarságismeret közös eredménye a magyarságtudomány mint kultúrpolitikai célok és módszerek együttes tára.

A Debreceni Könyveknek ez a kötete 1944-ben jelent meg. Szerkesztői már célkitűzésében sem gondolnak a teljességre: a cím inkább jelkép, mint a tartalom jellemzése, s a cél a felkavarodott kor megbomlott magyarságerzetének helyrebillentése. Szava pusztába kiáltó szó volt, de az akkori körülmények közt legendásan bátor szembehelyezkedése a fajelmélettel (*Balogh* cikke 7. lap) vagy a fajta, a nép és nemzet elhatárolása (uő. 8. lap), meg a népismeretre és nem importra alapozott kultúrpolitika sürgetése (szinte minden cikkben) ma is aktuális még s tiszteletet kélt bennünk, még ha elgondolásaikkal vagy eredményeikkel itt-ott ellenkeznünk kell is.

A magyarságismeret hármass kérdéscsoportja szerint osztályozva vegyük szemügyre az egyes cikkeket.

A *magyar földnek*, mint emberi életformákkal és kultúrával is kölcsönhatásban lévő tényezőnek, kérdéseivel foglalkozik *Mendöl* Tibor s pár markáns vonásban élénk rajzolja a Kárpátmedence emberföldrajzi képét.

A *magyar ember test- és véralkatáról* *Balogh* Béla, lelkialkatáról *Boda* István beszél. Itt hiányolnunk kell a nemzetkarakterológia eredményeit, mert *Boda* inkább csak az egyének összeségének mozaikszerű képét adja, mint a népnek egységként való áttekintését kollektív vonásaival.

A *magyar szellem* kérdéseinek elvi alapvetését *Molnár* József a népi kultúra figyelembevételének hangsúlyozásával, *Hankiss* János a magyar kultúra folytonosságának bizonygatásával adja meg. A kultúra produktuma, hordozója és közvetítője, a magyar nyelv; annak közösségjellemző ereje — kissé talán túlváatosan szigorú tudományossággal — *Bárczi* Géza szakszerű feldolgozásában jelenik meg. A szellem termékei közül az irodalom kiértékelésének, nemzetjellemző vallomásoknak és sok új szempont felvetésének munkáját vállalta *Kovács* Máté. *Molnár* C. Pál képzőművészetünk önálló magyarságát bizonyítja be és felveti — bár nem oldja meg — a magyar művészet sajátos jellegének nemzetkarakterológiai jellemzésre felhasználható voltát is. Itt hibáztatnunk kell a magaskultúra s a tudomány többi ágának, meg az egész mélykultúrának figyelembe nem vételét.

E három főkérdés mellett a *magyarság és Európa* viszonyát boncolják ketten: német kapcsolatainkat *Némedi* Lajos, az olaszokat *Váradi* Imre. Sajnos, beszámolójuk adathalmaza kiértékelés nélkül maradt: azt, hogy a rengeteg lehetőség közül miért éppen az átvetteket vettük át, hogy miért alakítottuk úgy, ahogyan; szóval az „oknyomozó kultúrtörténet” nemzetkarakterológiai értékesítését legfeljebb elrejtett utalásokban találjuk meg itt-ott.

A *pedagógiai részt* — inkább elméleti, mint gyakorlati módon — *Kiss* Árpád és *Karácsony* Sándor cikke képviseli. A mai magaskultúra gyökerészakadtságot és a mélykultúra elmaradott voltát mindketten egy, a kor színvonalára emelt, európai nívón tartott; de magyar lehetőségekhez és szükségletekhez szabott, magyar növedék és magyar nevelő egészséges viszonyából fakadó, magyar tartalommal megtöltött és magyar módszerekkel végrehajtott nevelői tevékenység: egyszerűen gyökeresen magyar és népi kultúrpolitika segítségével látják áthidalhatónak.

Sajnos, a kiadvány inkább csak érdeklődést felkeltő előmunkát, mint feldolgozás. Nem ad kerék, szerves magyarságképet az olvasónak; a részletekben sem teljes anyagot, sem teljes problematikát; kutatási, feldolgozási és kiértékelési módszerekre nem mutat rá; a pedagógiai rész kevés, didaktikai egyáltalában nincsen. A könyv inkább vonatkozásaiban, mint egészében értékes, s az egész ugyanazt a kísérleti jelleget mutatja, s ugyanazt az egységes képpé nem váló mozaikszerűséget, mint az 1939-es „Mi a magyar?”. Mint további hungarológiai előmunkát és kortörténeti dokumentum azonban kétségtelenül figyelemre, sőt tiszteletre méltó.

Deme László.